

Erbil türkmen atabegligi

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Erbil türkmen atabegligi ERBİL ATABEYLİĞİ

Irak'ın kuzeydoğusuna düşen Erbil şehri, bölgedeki diğer şehirler gibi Tuğrul Bey zamanında (1040-1063) Selçukluların egemenliği altına girdi. Selçuklular, yerli beyleri merkezi idareye bağlayarak, onları yerlerinde bıraktılar. Ancak bölgede Türkmen nüfusunun artması, Erbil'in doğrudan doğruya Selçuklu Devleti'ne bağlanmasını sağladı. Böylece buraya da, Musul'a olduğu gibi, Selçuklu sultanları tarafından Türk valiler atanmaya başlandı. Ne var ki, kaynaklar, bu valilere dair bizi tatmin edecek kadar bilgi vermemektedir.

Erbil, Musul Atabeyi İmadeddin Zengî'nin hükmü altına girmeden önce, Sultan Mesud'un elinde bulunuyordu. Zengî, bölgede büyük bir güç ve nüfuz sağladıktan sonra, atabeyliğinin sınırlarını genişletmek için uğraşmaya başladı. O, Musul'a atanır atanmaz güttüğü bu siyaset çerçevesinde, her tarafı işgal etmek için asker sevk etmekten çekinmiyordu. Bu sıralarda Erbil, Selçuklu Melik Mes'ud'un elinde bulunuyordu. Onun burada bir valisinin olduğunu biliyoruz. Melik Mes'ud, Merağa'da hüküm sürdüyordu. Erbil buraya yakındı. Bu yüzden Zengî, Erbil'e karşı herhangi bir harekatta bulunmaya cesaret edemiyordu. Melik Mes'ud, daha sonra (1131-1132) Selçuklu Sultanı Sancar'a karşı taht mücadelesine girdi. Bunu fırsat bilen Zengî, Erbil'e bir sefer yaparak, kalesini kuşattı. Fakat Melik Mesud, bunu haber alır almaz, Erbil'e doğru yürüdü. Bunun üzerine de Zengî buradan bir şey sağlayamadan ayrılmak zorunda kaldı.

Bütün bunlara rağmen Mesud tahtı aynı yıl ele geçirince (1131-1132) Erbil bölgesini Zengî'ye teslim etti. Zengî de burasını kendi naibi Begtekinoğlu Zeyneddin Küçük'e verdi. Böylece Erbil'de Begtekin ailesinin hükmü ve dönemi başlamış oldu.

1. Erbil Yönetiminde Begtekin Ailesi ve Erbil Atabeyliği

A. Zeyneddin Ali Küçük

Begtekinoğlu Zeyneddin Ali Küçük'ün ailesi hakkında Begtekin'in isminden başka hiçbir bilgiye sahip değiliz. Tarihçi Necip Asım, Beğtegin'i Abbasi halifelerinin bendelerinden olarak sayıyorsa, bu hususta hangi kaynağa dayandığını bildirmiyor. Kaynaklarda bu aile hakkında, Türkmen taifesinden olduğundan başka bir şey yazılı değildir. M. Strecek, Arap Tarihçisi İbn Hallikan'a dayanarak Zeyneddin Küçük ailesinin Kürt soyundan geldiğini göstermekle büyük bir yanlışlığa düşmüştür. Çünkü, İbn Hallikan'ın eserinde bu ailenin Kürt olduğuna dair herhangi bir kayıt yoktur. Zeyneddin Ali'nin adı, ilk olarak Zengî'nin babası Aksungur'un ölümü sırasında (1094) geçiyor. Bu sırada on yaşında olan Zengî'nin etrafına aralarında daha çocuk yaşta olan Zeyneddin Ali Küçük olmak üzere babasının kölemenleri ve metbuları toplanmıştır. Aksungur'un metbularından olan Zeyneddin Küçük, küçük yaştan beri Musul atabeylerinin hizmetine girmiş ve olaylardan anlaşılacağı üzere İmameddin Zengî'den ayrılmamıştır. Zengî de kimi devlet işlerinde zaman zaman ona başvurmaktan geri kalmıyordu. Zeyneddin, Zengî'nin girdiği savaşlara katılıyor ve büyük rol oynuyordu. Zeyneddin, Zengî'nin Musul vilayetine getirilmesinden gerek önce ve gerek sonra olsun ondan hiç ayrılmamış ve onun Suriye'de girdiği savaşların çoğuna katılmıştır.

Musul Atebeyi, Bire kalesini kuşattığı sırada (1144) Musul'daki naibi Nasıreddin Çakar'ın ölümü üzerine, bunun yerine kendisine ve mertliğine son derece güvendiği Zeyneddin Küçük'ü atadı. Ayrıca Çakar'ın eli altında bulunan Erbil, Şehrizer, Hakkâri kaleleriyle Hamidiyye, Tekrit, Sincar, Harran ve bunlara bağlı bütün bölgeleri de kendisine verdi. Aynı yılda Musul'a giren Zeyneddin, çoluk çocuk ve mallarını Erbil şehrine göndermiş, kendisi ise Musul kalesinde oturmuştur. O, atandığı görevde kaldığı sürece, gerek Zengî'ye gerekse onun oğullarına karşı hiçbir kötü davranışta

bulunmamıştı. Hatta Zengî'nin oğulları bunun harcadığı emek sayesinde işbaşına geliyorlardı. O, elinden geldiği kadar Musul Atabeyliği'ni korumaya çalışıyordu.

Zeyneddin, ilkin Erbil'e kölemenî Emir Şereftekin'i kendi naibi olarak gönderdi. Bunun (1163-1164) ölümü üzerine, o, başka bir gulamı olan Mucahideddin Kaymaz b. Abdullah'ı Erbil'de bulunan çocuklarının atabeyi olarak Erbil naibliğine atadı. Kaymaz, Zeyneddin'in ölümüne dek bu görevde kaldı.

İmadeddin Zengî'nin ölümünden sonra (1146) Zeyneddin'in nüfuzu daha da arttı. Bundan dolayıdır ki, İbn Haldun, onun Zengî'nin torunu Kutbeddin zamanında mustebid idi ve yönetimi bağımsız olarak eline aldı diye vasıflandırmıştır.

Zengî'nin (1146) de ölümü üzerine Musul Atabeyliği iki kısma ayrıldıktan sonra oğlu Seyfeddin Gazi, Kendisinin tam tersine Musul'dan çok seyrek dışarı çıkıyordu. O, Musul'a kapanmasına rağmen Zeyneddin'i eski görevinde bıraktığı gibi dirliğini de arttırıp değerini yükseltmiştir. O, bu sıralarda artık naip diye değil ordu emiri olarak anılıyor, öteki şehirler de Zengî zamanında olduğu gibi, idaresi altında bulunuyordu.

Hayatının sonuna doğru sağır ve kör oluşu nedeniyle 1167'de Erbil hariç, yönetimindeki bütün bölge ve şehirleri Atabey Kutbeddin'e teslim etti. Musul'dan ayrılan Zeyneddin, aynı yıl yüz yaşını aşmış iken öldü.

B. Zeyneddin Yusuf Yınal Tegin

Zeyneddin Ali Küçük'ün ölümü üzerine 14 yaşındaki büyük oğlu Muzafferiddin Gök-böri, yerine geçti ise de, yerini koruyamadı. Erbil valisi Mucahideddin Kaymaz'la arası açıldığından Kaymaz, bunun bu göreve lâayık olmadığını, Küçük kardeşi Zeyneddin Yusuf'un daha elverişli olduğunu Hilafet merkezine bildirerek Zeyneddin Yusuf'u Erbil valiliğine getirtti ve Muzafferiddin'i bir süre hapsettirdi. Öte yandan Kaymaz, bu davranışı ile Erbil'i ele geçirmeyi ve yönetimde bağımsız olmayı tasarlıyordu. Ancak bir yandan Halife'den

korktuğundan ve bir yandan da Musul Atabeyliğinden çekindiğinden bu işe kalkışamamıştı. Böylece daha çocuk yaşta olan Zeyneddin Yusuf'u iş başına geçirerek Erbil'in yönetimini kendi eline almıştı. Böylece Erbil'de bulunduğu sürece, yönetim, ismen Zeyneddin elinde, gerçekte ise kendi elinde bulunuyordu.

Musul Atabeyi Seyfeddin Gazi, daha sonra, Musul kalesi işlerini Kaymaz'a vermişti. Kaymaz'ın Erbil'den ayrılması üzerine, Zeyneddin Yusuf, yönetim işlerinde kendine güvenmeye başlamış ise de, yine de Kaymaz'ın nüfuzundan kurtulamamış, asıl nüfuz ve yönetim kendi elinde olmadığı gibi, Erbil askeri de Kaymaz'a bağlı kalmıştır. Bu durum, 1183 yılına kadar sürdü. Musul Atabeyi İzzeddin Mesud, aynı yılda Kaymaz'ı hapsedince, aralarında Erbil de olmak üzere Musul'a bağlı bütün bölge emirleri isyan bayrağını kaldırdılar ve bu yıldan itibaren Erbil işlerine artık Musul Atabeyliği karışmamaya başladı.

Ancak buna rağmen Musul Atabeyliği, içinde Erbil olmak üzere kaybettiği toprakları geri almaya çalışıyordu. Ancak o, bölgede bir güç oluşturan Cebel Hükümdarı Şemseddin Pehlivan'dan ve bölgede olup bitenden yararlanmak isteyen Abbasî Halifesi Nasır'dan çekiniyordu.

Bu nedenlerle Cezire, Hadise, Tekrit bölge emirleri gibi Zeyneddin de Musul Atabeyliğinden şikayetle Salahaddin Eyyûbî'ye yazarak kendisine bağlanmak istediğini bildirmişti. Bunu bir fırsat bilen Salahaddin, Musul üzerine yürüdü. Zeyneddin yönettiği yerler için Salahaddin'den bir menşur de istemişti. Bu menşur uyarınca Şehrizer, Kıfçakoğulları bölgesi, Kara-beli bölgesi, Dest ve Zerzariye bölgeleri kendisine verilmiş ise de, hükmü Erbil ve yöresini aşamamıştı.

Zeyneddin Yusuf, Salahaddin'in ölümüne kadar ona tabi kalmış, kendisi Salahaddin'in Musul Atabeyliği'ne veya Haçlılara karşı yaptığı seferlerde onun yanında bulunmuş ve büyük bir rol oynamıştı. Salahaddin, 1190'da Haçlılar tarafından işgal

edilmiş olan Akka şehrine sefere çıktığında, aralarında Zeyneddin olmak üzere bu savaşa katılmak isteyen doğudaki beyler kendisine eşlik etmişlerdi. Zeyneddin, bu sırada hastalanınca Erbil'e dönmek üzere Salahaddin'den izin istemişse de, o, bunu kabul etmemiştir. Salahaddin'in isteği üzerine Akka yakınındaki Nasıra köyünden ayrılan Zeyneddin Yusuf, aynı yılın 19 Ramazanında öldü. Kimi tarihçiler tarafından kardeşi Muzafferiddin Gök-Böri tarafından zehirlendiğini öne sürülmüştür. Bu belki de doğrudur. Çünkü Erbil işlerinden uzaklaştırılan Muzafferiddin, yıllardan beri kardeşine kin besliyordu. Hatta tarihçi İmadeddin İsfahanî, Muzafferiddin'in bu olaydan dolayı sevindiğini, yas tutmadığını ve kardeşinin ileri gelenlerini hapse atıp onun çadırında oturduğunu belirterek onu suçlamıştır.

C. Muzafferiddin Gökböri

Erbil Valisi Olmadan Önce

Yukarıda belirttiğimiz gibi babası Zeyneddin Ali'nin ölümünde 14 yaşında olan Muzafferiddin, atabeyi Mucahideddin Kaymaz ile arası açıldığından dolayı işbaşından uzaklaştırılmıştır. Erbil'den çıkarılan Muzafferiddin, Bağdad'a gelmiş fakat orada bir şey sağlayamadığı için Musul'a gitmiştir. Burada Musul Atabeyi Seyfeddin Gazi b. Mevdud'un hizmetine girerek, Musul'a bağlı Harran şehrinin yönetimine atanmıştır. Böylece ümit ettiği hükümdarlığa kavuşmuştur.

Muzafferiddin'in Musul Atabeyleriyle ilişkisi oldukça iyi idi ve bunu 1182 yılına dek bozacak hiçbir şey görülmemiştir. Hatta 1175'te Musul kalesi işlerine Atabey Seyfeddin Gazi tarafından getirilen ve eski düşmanı olan Kaymaz'la münasebetinin ne şekilde olduğunu bilmememize rağmen, bunun 1182'ye dek iyi olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu yılda ilişkileri bozulmuş ve Musul Atabeyi İzzuddin Mesud'la da arası açılmıştı. Bunun Muzafferiddin'in Musul Atabeyliğinden korkarak Salahaddin Eyyubi'ye yaklaşmasından kaynaklanması mümkündür.

Salahaddin, Muzafferiddin'e Harran şehrine ilaveten Ruha (Urfa) ve Sumeysat'ı verip, kız kardeşi Rabia Hatun'la da kendisini evlendirmiştir. Muzafferiddin, Salahaddin'in tabiiyetinde bulunduğu zaman onun Haçlılara karşı giriştiği seferlerin birçoğuna katılmış ve savaşlarda birçok başarı kaydetmişti. Onun gerçekleştirdiği zaferler, Haçlılar seferini kaleme alan bütün tarihçiler tarafından ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Hatta o, asıl şöhretini, Haçlılara karşı kaydettiği bu zaferlerde kazanmıştır.

Muzafferiddin, Musul Atabeyliğiyle arası açılınca, Salahaddin'i bunlara karşı kıskırtmaktan geri kalmıyordu. Örneğin, Salahaddin'in 1182 yılında Musul'a yapmış olduğu sefer, onun teşvikinden sonra gerçekleşmiştir.

Muzafferiddin, 1190'da kardeşi Zeyneddin Yusuf'un ölümü üzerine, Salahaddin'e 50 bin dinar ve ayrıca Harran, Ruha ve Sumeysat'ı vererek kendisinden kardeşinin yönetimindeki Erbil bölgesini istemiştir. Bunun üzerine Salahaddin, kendisine Erbil'e ilâveten Şehrizer ve bölgesi, Kara-beli ve Kıfçakoğulları ülkesini de vermiştir. Ayrıca Salahaddin, Muzafferiddin için bir menşurun ve Musul Atabeyi tarafından bir yazının yazılmasını da emretmiştir.

Erbil Yönetiminde Muzafferiddin Gökböri
A. Muzafferiddin'in Erbil'e Atanması

Zeyneddin Yusuf'un ölüm haberini alan Erbilliler, Musul Naibi Mücahideddin Kaymaz'a yazarak kendisine şehrin teslim edilmesi teklifini bildirmişlerse de, ne Kaymaz ne de Musul Atabeyi İzzuddin, Salahaddin'den korkarak her hangi bir harekatta bulunmamışlar. Böylece Salahaddin tarafından gönderilen Muzafferiddin, Erbil'e hâkim olmuş ve ölümüne kadar (1232) Erbil'de babasının kurmuş olduğu beylik yönetimini sürdürmüştür.

Muzafferiddin, Erbil'de iş başına geçtikten sonra da Salahaddin'e, ismen olsa bile, bağlı kalmıştır. Bununla

birlikte, onun Salahaddin'in girdiği Haçlı seferine katılıp katılmadığı belirtilmemiştir. Salahaddin, kendisine üç mektup göndererek Suriye'ye gelmesini istemişse de, Erbil'den ayrıldığına dair herhangi bir kayıt yoktur. O, her halde Salahaddin'in yanına bir daha dönmemiştir.

Muzafferiddin, Salahaddin'in ölümüne kadar (1193) gerek eskiden beri düşmanı olan Musul Atabeyi gerekse Halife tarafından hiçbir baskıya uğramamıştı. Hatta aralarında İbnü'l-Esîr başta olmak üzere tarihçiler, bu vakitten XIII. yüzyılın başına kadar Muzafferiddin'le Musul Atabeylerinin ilişkileri hakkında hiçbir şey kaydetmemişlerdir.

B. Muzafferiddin'in Dış İlişkileri

Yukarıda görüldüğü gibi Muzafferiddin, Erbil'e döndüğü sıralarda Musul Atabeyliğiyle arası oldukça gergindi. Ancak iki taraf arasında H. 600 yıllarına kadar herhangi bir olağanüstü olay çıkmamıştır. Bu sıralarda Sincar Atabeyi Kutbeddin, Mısır, Şam ve Cezire Eyyûbîlerden Melik Adil adına hutbe okutarak kendisine bağlanınca, Musul Atabeyi Nureddin, onun bölgelerinden olan Nusaybin'e yürümüş, şehri zapt ederek kalesini kuşatmıştır. Bunu haber alan Gökbori, Nureddin'in bu işini engellemek amacıyla Musul yöresine gelerek Nineva'yı yağmaladığı gibi ekinlerini de yakmıştır. Nureddin buna karşı Erbil'i yağmalamak amacıyla derhal Musul'a dönmüş, ancak Muzafferiddin'in Erbil'e çekilmesi üzerine fazla ilerlememişti.

Bu sıralarda Muzafferiddin'i, Eyyûbîlerden Melik Eşref, Hısn ve Amid hükümdarı ve Ceziret İbn Ömer Atabeyi ile birlikte Nureddin'e karşı kurulan bir ittifakta görüyoruz. Bu ittifakın amacı, onu Kutbeddin'in ülkesinden çıkarmaktı. Bu ittifak sonucunda bunlarla Nureddin'in arasında yapılan savaşta Nureddin büyük bir yenilgiye uğradığı gibi, memleketi de çirkin bir şekilde yağmalanmıştır. Fakat H. 601 başlarında iki taraf arasında barış yapılmış, böylece Muzafferiddin bu yolla Musul Atabeyliğinin genişlemesini engelleyebilmiş ve

durdurabilmişti.

Muzafferiddin'in bu dönemdeki siyasetine bakılırsa, onun parçalanmış Eyyubiler Devleti'nin hükümdarları ile Musul Atabeyi'ni zayıf düşürmek, bunu gerçekleştirmek için, öteki bölge hükümdarlarıyla ittifak yapmak ve bu hükümdarları birbirine düşürerek aralarında düşmanlık yaratmaktı. Bunu gerçekleştirmek için her türlü çabayı harcamaktan geri kalmıyordu. Bunun en bariz örneği 1209'da Nureddin ile Melik Adil arasında yapılan dünürlük (kız alışverişi) ile kurulan ittifaktan sonra vuku bulan olaydır. Bunlar, Sancarşah oğlunun Atabeyliği Ceziret İbn Ömer ile Kutbeddin'in hükmü altındaki bölgeleri aralarında paylaşmak amacıyla ittifaka girmişlerdir. Bunun yanlış bir hareket olduğunu sonradan anlayan Nureddin bu yaptığına pişman olmuştur. Habur'a yönelerek Nusaybin'i elde eden Adil, sonra Sincar'ı kuşatmıştır. Nureddin'in bu sırada oğlu Kahir komutasında Adil'e yardım etmek amacıyla sevk ettiği askerleri ancak Muzafferiddin durdurabilmiştir. Nureddin'e vezirini gönderen Muzafferiddin, kendisine Sincar'dan Adil'i uzaklaştırması karşılığında her türlü yardımda bulunacağını vadederek aralarında bir ittifakın yapılmasını teklif etmişti. Nureddin de bunu kabul etmiştir. Çünkü Muzafferiddin, gittikçe artan Adil'in nüfuzundan endişe ettiği gibi, Adil ile Nureddin arasında olan anlaşmanın da kendisine karşı bir tehlike oluşturduğunu görüyor, dolayısıyla bu anlaşmayı bozmak istiyordu. Bundan sonra Muzafferiddin Musul'u ziyaret etti. O ve Nureddin, davet ettikleri Haleb Hakimi Melik Zahir'le Anadolu Selçuklularından Keyhüsrev'i kendi ittifaklarına sokmuşlardır. Onlar, Adil'in Sincar Atabeyliği'ne karşı yaptığı saldırıdan vazgeçmemesi halinde, kendi topraklarına saldıracaklarını bildirerek ihtarda bulundular. Ayrıca durumu Abbasi Halifesine de bildirmişlerdir. Bunun üzerine Halife, Adil'e iki elçi gönderdi. Adil, zapt ettiği bölgelerin kendi elinde, Sincar'ın ise atabeyinin elinde kalması şartıyla buradan çekileceğini bildirdi. Bunun üzerine Muzafferiddin Erbil'e dönmüştü. Muzafferiddin Musul'da kaldığı sürede iki kızını Nureddin'in

iki oğlu İzzuddin Mes'ud ve İmadeddin Zengî'ye verdi. İşte bu dönürlüğün yapılmasından dolayıdır ki, Muzafferiddin'le Musul Atabeyliği arasındaki anlaşma, Musul Atabeyi Nureddin Arslanşah'ın ölümünden (607/1210) sonraya kadar sürmüş, hatta bunun yerine geçen oğlu yani Muzafferiddin'in damadı İzzuddin Mesud'un da zamanında (607-615/1210-1218) yürürlükte kalmıştı.

Musul Atabeyi Nureddin Arslanşah'ın oğlu İzzuddin Mes'ud'un ölümüyle Muzafferiddin'le Musul Atabeyliği arasında yeni bir aşamanın başlamasına yol açıldı. Bir yandan hiç hoşlanmadığı Musul emirlerinden Bedr ud-din Lulu'nun, İzzuddin Mes'ud'un daha küçük yaşta olan oğlu Nureddin Arslanşah II. yi atabeyliğe getirmesiyle Musul'da iktidarı ele geçirmesi, bir yandan da Akr ve Şüş hükümdarı İzzuddin Mes'ud'un kardeşi İmadeddin, Musul Atabeyliği'ne göz dikip kendisini bu yere layık olarak görmesi, Muzafferiddin Gökböri'yi harekete geçirdi. İşte bundan dolayıdır o, 1218/1219'dan hayatının sonuna kadar kendisini birçok ittifak veya savaşlara sokmuştur. Bu nedenle Akr ve Şüş hakimi İmadeddin Zengî'yi de Bedreddin'e karşı kışkırtmış ve Musul Atabeyliğinin topraklarına saldırmıştır. Ayrıca parçalanmış Eyyubi Devleti ve öteki bölge hükümdarlarıyla da ittifaka girmiştir.

Ne var ki, Muzafferiddin, ülkesi dış baskı ve saldırılara uğradığı sıralarda düşmanı olan Bedreddin'e başvurmaktan da geri kalmıyordu. Fakat o, bu kritik durumları atlatır atlatmaz eski tutumunu yeniden alıyordu.

618/1222'e doğru Muzafferiddin'in bölgesi diğer Müslüman doğu memleketleri gibi Moğol saldırısına uğradı. Kendi askerleriyle tek başına Moğollara karşı gelemeyeceğini anlayan Muzafferiddin, Bedreddin'e başvurmuştur. O da kendisine asker göndererek yardımda bulunmuştu. Çünkü Bedreddin de Moğolları önlemek istediği gibi kendi ülkesi için Moğollara karşı bir baraj oluşturan Erbil'in de ayakta kalmasını istiyordu. Bu sırada Moğollara karşı bir gövde gösterisi yapmak ve bölgede kendisinin büyük bir güç olduğunu ispatlamak isteyen Halifenin Kuş-temir komutasında yolladığı askerlerle Musul ve Erbil

birlikleri Dakuk'da bir araya gelmişti. Fakat Muzafferiddin'in komutasında olan bu Müslüman orduları, Moğolların çekilmesiyle dağılmıştır.

Muzafferiddin hayatının sonuna doğru bir Moğol saldırısı daha atlatmıştır. 628/1230'da Moğol öncüleri Azerbaycan tarafından Erbil yöresine girerek köyleri yağmalayıp ellerine düşenleri öldürdüler. Bunun üzerine Muzafferiddin, Musul emiri Bedreddin'den yardım istedi. Bedreddin de askerlerini Erbil'e gönderdiyse de Moğolların buradan geri çekilmesi üzerine, bunlar da savaşımadan geri döndüler.

C. Muzafferiddin'in Ölümü

Muzafferiddin Gökböri 630/1232'de Erbil Kalesi'nde ölmüştür. Ölümü üzerine yıllardan beri Erbil'de hüküm sürmüş olan Begtekin oğullarının yönetimi sona ermiş ve Erbil de Abbasi Halifesinin topraklarına ilhak olunmuştur.

Muzafferiddin, İslam dinine yapmış olduğu büyük hizmetleriyle ün kazanmıştır. Hele mevlit münasebetiyle her yıl düzenlediği törenler, tarihçiler tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Hatta bu zamanda Erbil'e yakın bölgelerden büyük bir kitle halinde fakih, sofı, vaiz, hafız, şair ve saire halkın bu törenlere katılmak amacıyla Erbil'e geldiklerini biliyoruz. Her yıl Şam'a mal ve mücevherler göndererek Haçlı memleketlerinde esarette bulunan Müslüman askerlerini satın alan Muzafferiddin, bunları Erbil yakınındaki Beyt un-nar köyünde misafir ediyor, sonra bunlara elbise ve mal vererek memleketlerine gönderiyordu. Çok hayırsever olan Muzafferiddin, yoksullara sadaka veriyor, onları giydirdiyordu. Onun bununla ilgili olarak yaptığı sosyal müesseseleri de dikkate şayandır. Bununla birlikte Muzafferiddin, zalim bir hükümdar olarak vasıflandırılmış ve halktan zorla mal sızdırdığını bazı tarihçiler yazmıştır.

Muzafferiddin zamanında Erbil'de kültür faaliyetlerine bakılırsa bunun da çok gelişmiş olduğu görülür. Erbil,

Muzafferiddin sayesinde öteki İslam merkezleri gibi aydın ve bilgin kişilerin merkezi haline gelmiş ve burada birçok bilim adamı, yazar ve şair de yetişmiştir. Muzafferiddin, Hanefi ve Şafii fakihleri için Erbil’de bir medrese de yaptırmıştır.

Erbil, Muzafferiddin döneminde elde ettiği şöhreti orta çağ boyunca hiçbir zaman kazanamamıştı.

3. Begtekinlerden Sonra Erbil

Muzafferiddin’den sonra Halife tarafından Erbil’e atanan valilerin birçoğuna dair bilgimiz olmasına rağmen, burada birkaç Türk valisi tanıyoruz. Erbil’in fethinden sonra Halife, Basra valisi Emir Şemseddin Bategin (Baytegin?)’i buraya göndermişti. Fakat 633 (1235) ve 634 (1236) yıllarında Erbil’in Moğol saldırısına uğradığı sıralarda burada kimin vali olarak bulunduğunu bilmiyoruz.

El-Havadis ul-Cami’a yazarına göre, 637 (1239)’de buranın emiri Ay-demir el-Aşkar (Sarışın Aydemir) görevinden alınarak yerine Hilleli Emir Mektebe getirilmişti. Fakat bu da yerinde çok kalamadı. Ertesi yıl beceriksizliğinden dolayı atılarak yerine yine de bir Türk olan Aksungur Nasiri getirildi. Aksungur’un Erbil yönetiminde ne kadar kaldığını bilmiyoruz. Fakat 648 (1250)’de Erbil’de Halife tarafından Taceddin b. Salaya el-Alavi bulunuyordu. Bu zat, Hulagu tarafından 656 (1258)’da öldürülmüştür. Bunun üzerine Erbil Moğolların yönetimine geçmişti.

Prof. Dr. Fazıl BAYAT,
Al Ul-Beyt Üniversitesi / Ürdün
Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi / Irak

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 4 Sayfa: 840-845. Taryhy makalalar